

Más kérdés, hogy vajjon célszerű volna-e a szindikátusi szerződéses jogviszonyt is szabályozni (esetleg a részvényjoggal kapcsolatban); e kérdéshez azonban csak a legnagyobb óvatossággal lehet hozzányulni, mert a szindikátusi jogviszony manapság egyedüli garanciája annak, hogy a részvénybirtokosok közt a kisebbség védelme, az üzemvitel surlódás nélküli funkcionálása és egyéb elsődrendű feladatok hiánytalanul megoldassanak. Ha az államhatalom a maga szabályozó erejével túlmesszemenő módon nyulna bele ebbe a szövevénybe, ebből súlyos kára származhatnék a gazdasági életben éppen a legnagyobb fontossággal bíró r. t. alakulatoknak; másfelől azonban meggondolásra késztet az a körülmény is, hogy a szindikátusi megállapodás rendszerint oly légius és oly nehezen megfogható, hogy a szabályozó kéz aligha érné el annak lényegét.

Az előadó annak hangoztatásával fejezte be előadását, hogy a szindikátusi jog az eddigénél sokkal intenzívebb módon szorulna rá arra, hogy elméleti és gyakorlati jogászaink foglalkozzanak vele. Szűnjön meg a szindikátusi kérdés oly valami lenni, amiről tudunk, de nyíltan beszélni és írni nem igen szoktunk; ellenkezőleg, beszéljünk róla s rendezzük ezt a joganyagot és tisztázzuk, ami érték benne a jogász számára és útmutatás a gyakorlati élet részére feltalálható.

Az előadást hosszabb vita követte, melynek tengelyében az a kérdés állott, vajjon megállnak-e azok az érvek, amelyek a szindikátusi megállapodást a fennálló tételes jogba és különösen a részvényesek szavazási jogába ütközőnek ítélik? Felszólaltak dr. ifj. Nagy Dezső, ifj. Szigeti László, Glücksthal Andor, Neugröschel Endre, Beck Salamon, végül az elnöklő Blau György.

## IRODALOM.

### Néhány megjegyzés

#### Szászy Istvánnak a nemzetközi Clearing- és fizetési egyezményekről szóló művéhez.\*)

Egyike a legnehezebb feladatoknak az új és ki nem alakult joganyag összefoglalása és kielemezése. A valutakorlátozások rendszerének egyik csoportja a nemzetközi kliring- és fizetési egyezmények összességére még fokozottabban illik ez a megállapítás. Ezek a nemzetközi egyezményeken alapuló jogügyleteknek jogrendszerbeli elhelyezkedése is kétes, sőt a „kliring” elnevezés alkalmassá teszi őket arra, hogy bizonyos tüneteiket más természetű, illetve más gazdasági szükséglet kielégítésére szolgáló hasonló nevű jogi alakzatok sajátágaival azonosítsuk.

\*) A cikk második részében az átutalási kockázattal foglalkozik szerző. Felfogásával ellentétes nézeteket vall egy ugyancsak illusztris helyről érkezett cikk, melyet most helyszüke folytán nem közölhetünk, de a tényt regisztrálni kötelességünknek tartjuk.

A magyar irodalomban a kliringről és fizetési egyezményekről önálló nagyobb munka eddig nem jelent meg.

Szászy István mindenekelőtt elhatárolja a vizsgálandó anyagot. Elkülöníti a bankszerű kliring és békeszerződési kliring fogalmától, meghatározza a Mt. 1267—1277. §-aiban szabályozott beszámítástól való különbözőséget és megállapítja, hogy az új külkereskedelmi kliringrendszer mint sui generis intézményt egyrészt a kliringszervek és a felek között fennálló szerződési kapcsolatok teljes hiánya jellemzi, másrészt pedig az, hogy újító hatása nem lévén, az eredeti kötelelem fennállását nem érinti, csupán a fizetés módozatai, a fizetés helye, ideje és tárgya tekintetében. E szempontból a kliring intézménye legközelebb az átváltoztató szerződés fogalmához áll.

Ez a megállapítás a szerző szemszögéből tekintve, helytálló. Magam azonban nem tudok szabadulni attól a hasonlóságtól, amely a *kliringügyletekben a kliringszerv szerepe és a szállítmányozó között található*. A kliringszerv árú ellenérték továbbküldését vállalja el, amit saját nevében és mások rovására eszközöl. Saját nevében, mert a szembenálló kliringszervvel mint egyedüli fél érintkezik, mások rovására, mert a lebonyolítás során előállható veszélyek (árfolyamváltozás) nem őt, hanem megbízóját terheli, továbbküldés, mert a cél az, hogy a külföldi exportőr a pénzzel szabadon rendelkezhessek. Bár elfogadom a szerzőnek azt az álláspontját, hogy a kliringszervek és a felek között szerződéses kapcsolatok nem állanak fenn, ez azonban csak az ellentétes kliringszervekre, illetve ügyfelekre vonatkozik, mert kétségtelen, hogy a MNB mint kliringszerv és a magyar importőr között szerződéses kapcsolat létesült már azáltal, hogy az importőr a vételárát pengőben a Bankhoz befizette. Ezért az összegért a Bank ügyrendje keretében minden körülmények között felelős, csupán az árfolyamváltozás veszélyeit nem viseli. Azért, hogy a kliringszerv mintegy közigazgatásilag az ügyfelekre kényszerített intézmény, mégis csak szerződő fél, habár monopolisztikus helyzetet élvez és a vele kötött ügyletek éppúgy kimerítik a kötelmi viszony fogalmát, mint pl. a feladó és a posta között az utalvány lebélyegzésével szerződéses viszony keletkezett.

Természetes, hogy a kliringszerv nem fuvarozók és hajósok által küldi tovább az árú ellenértékét, bár az értesítések elküldése alkalmával ezek szolgálatát igénybe veszi, hanem kompenzáció útján bonyolít le. El lehet képzelni a „szállítmányozásnak” azt a módját, hogy a szállítmányozók a csupán egyetlen fajban és minőségben előforduló helyettesíthető árú továbbküldését utalványozás útján bonyolítja le. A kliring esetében pedig a pénzben foglalt, de attól elvonatkozott érték ez a bizonyos egyfajú és mennyiségű „dolog”.

A kliringegyezmények céljának és tartalmának beható ismertetése során a szerző nagy gyakorlati jelentőségű kérdést vesz vizsgálat alá, hogy t. i. az adós részéről történt befizetés és a hitelező részére történt kifizetés napja között fennálló árfolyambeli különbözet az adóst vagy a hitelezőt terheli-e? Szerző azt a nézetet fogadja el, hogy ha a vételár az eladó pénzmemében lett meghatározva, az eladónak ebben a pénzmem-

ben kell megkapnia követelésének teljes összegét. Hozzáteszi azt, hogy a kliringrendszer bevezetése nem vonja maga után a felek között létrejött szerződések megújítását és alanyváltozást sem idéz elő a szerződésben. Már pedig, ha az adós részéről a kliringszervnél történt befizetésnek kötelemszünetítő hatályt tulajdonítanak, akkor ez azt jelentené, hogy a kötelemben alanyváltozás következik be, a kliringszerv átveszi az adós tartozását, az adós helyébe lép, ami a kliringszervek magánjogi felelősségének elvével ellentétben állana.

Megkapó ez az adós és hitelező közt fennálló kötelelem állandóságából levezetett következtetés és jogi szempontból sem fér hozzá kétség. Csupán a kliringszervek magánjogi felelősségére való utalás hat zavarólag. Tény, hogy az adós és hitelező közötti viszonylatban a kliringszerv felelőtlen („saját nevében, de mások rovására”), de mindegyi kkliringszerv felelős saját ügyfelének azért, hogy ügyrendje (egyezmény) értelmében teljesítette a megbízást.

Érdekes, hogy a szállítmányozási fikció révén ugyanerre az eredményre jutunk. A Mt. 1089. §-a szerint a pénzt az adós kétség esetében saját veszélyére és saját költségére a hitelező lakóhelyére köteles küldeni. Ha már most az adós a kliringszervet veszi igénybe, az ellenszolgáltatás tovaküldése céljából (mindégy, hogy kényszerűségből, vagy nem), úgy az ebből előálló veszély az adóst terheli. Az pedig köztudomású, hogy a kliringszerv közbenjöttével való szolgáltatás a teljesítés időpontjának eltolódásával járhat, mely idő alatt bekövetkezhetik az a veszély, hogy a kliringszervnek befizetett pengőösszeg nem fedi a külföldi pénzben számlázott tartozást. A kliringadósnak tehát számolnia kell azzal, hogy a teljesítés időpontja nem a kliringszervhez történt befizetés időpontja, hanem a befizetett összegnek a hitelezőhöz való eljutásának időpontja, mely esetleg attól is függhet, hogy a szembenálló kliringszervek egyenlege hogyan alakul.

A várakozási idő alatt bekövetkezett árfolyamváltozás az adós részére esetleg 50%-os veszteséget jelenthet. A belföldi adós részéről ilyen esetben gazdasági lehetetlenülésre való hivatkozásnak csak abban az esetben lehet helye a külföldi hitelezővel szemben, ha ennek részéről sem történt még teljesítés. Ha ellenben a belföldi vevő a hitelező, olyan értelemben, hogy a külföldi eladó csak a vételár befizetése után köteles teljesíteni, úgy a külföldi teljesítése még nem lévén esedékes, gazdasági lehetetlenülés címen az ügylettől elállhat, még akkor is, ha a külföldi eladó szerződésellenesen előbb teljesített.

Természetes, hogy előállhat az az eset, hogy a belföldi adósnak kell viselnie, a kirovó pénznem közben bekövetkezett árfolyamesésének „veszélyét” is. Ilyenkor még kirívóbb az az elv, hogyha a tartozás az eladó pénznemében vagy a vevőjétől különböző bármely más pénznemben lett meghatározva, az eladónak ebben a pénznemben meg kell kapnia követelésének teljes összegét. Tehát sem többet, sem kevesebbet. A befizető belföldi adós tehát a szolgáltatás teljesítése után saját kliringszervétől visszakövetelheti azt a maradékot, mely általában állott elő, hogy a külföldi pénznem árfolyama időközben esett.

A könyv tartalma olyan gazdag és sokrétű, hogy ismeretetésére nincs e helyütt alkalom, még kevésbé annak méltatására. A kliringszerződések tartalmának alapos tárgyalása után a szerző áttér a kliringszerződések tartalmának fejlődésére, ismerteti azok gazdasági jelentőségét, Magyarország kliring- és fizetési egyezményeinek általános elveit és részletes tartalmát, valamint a MNB idevágó körleveleit.

A könyv nemcsak gyakorlati módon ismerteti a kliringügyletek közgazdasági hátterét, és nemcsak kimerítő oktatást ad azokról a nyilvánosság előtt ritkán tárgyalt államközi és pénzügyi kérdésekről, melyek a kliringrendszer megszületéséhez vezettek, hanem a tények ismertetéséhez kapcsolódva, a külföldi áruforgalom gazdasági mozzanataival szerves összefüggésben alapos és kimerítő jogi elemzést is nyújt. Nagy értéke, hogy meglátja a problémákat és nem tér ki előlük, hanem közvetlen eszközökkel határozott megoldást nyújt.

Alapvető munka.

P. T.

## Pénzügyjogi kötelem.

Egy a közelmúltban megjelent pénzügyi jogi munka<sup>1)</sup> vetette fel ezt az itt címül használt fogalmat, amely újszerű csengésénél fogva nem kerülhette el azt a sorsot, hogy a kritika különös figyelemben ne részesítse. Ennek a lapnak hasábjain Zerkovitz Zsigmond tollá adott hangsúlyt annak a reszenzusnak, amelyet ez a fogalomhasználat itt-ott kiváltott.<sup>2)</sup>

Az az argumentáció, amellyel az alábbiakban a pénzügyi jogi kötelem valóságos létét s így e kitétel helytálló voltát kísérlem meg bizonyítani, szorosán a tárgyat érinti és bármilyen csábító volna is, nem térek ki Zerkovitznak azokra az egyébként könnyen cáfolható félreértéseire, amelyek könyvem anyagát általánosan érintik. Ezzel is kiemelni kívánom annak a körülménynek *tárgyilagos fontosságát*, amely a pénzügyi jog egyes elemeit jellemző kötelmi jelleg felismerésében rejlik.

„A kötelem szót, — mondja Zerkovitz —, a magánjog foglalta le. A szó mögött a magánjog fogalmi meghatározásai, tehát meghatározott gondolatok rejtőznek... A kötelmi jog alapja a felek akarata, mely nyilvánulhat szerződésben, egyoldalú jognyilatkozatban, vagy átfordulhat Grossschmid nyelvén szólva kártérítési kötelemmé”. Ennek a jogi alapállásnak az a további mondat szolgál támasztékkul, hogy könyvem „a pénzügyi jogban felismerni vél magánjogi fogalom-meghatározásokat és oly tényállásokat (a bírálathoz nyilván sajtóhibaként: tényállításokat), amelyekből magánjogi kötelemeke keletkeznek és ezért állítja fel a pénzügyjogi kötelem fogalmát”.

<sup>1)</sup> Takács: Rendszeres magyar pénzügyi jog, B. 1936. Grill.

<sup>2)</sup> Polgári Jog 492. s a köv. lap., a Közg. Szemlében Papp Antal tagadja felfogásom helyességét 631. s a köv. l. — lényegében azokkal az érvekkel, mint Zerkovitz.